

A VILÁG LEG- NAGYOBB ÁLLAM NÉLKÜLI NEMZETE: A KURDOK

13/1 A KURDOK SZEMELVÉNYEK

Kurdisztán

A huszonkétmillió kurd a világ egyik legnagyobb olyan nemzete, amely nem önálló állam keretei között él. Kurdisztánt jogilag nem ismerik el, politikai határai nem léteznek. Négyszázötvenezer négyzetkilométernyi területén a mai Törökország, Irak, Irán, Szíria, Libanon, Örményország, Grúzia és Azerbajdzsán osztozik. Tíz-tizenkét millió kurd él Törökországban (az ottani népesség 20%-a), öt-hat millió Irán területén (10%), négy millió pedig Irakban (23%). A kurdok által lakott terület Törökországtól az Iráni-felföldig, az Araráttól a Tigris és az Eufrátesz közti területig, vagyis az ókori Mezopotámiáig húzódik.

A kurdok eredete

A legtöbb történész egyetért azzal, hogy a médek, akik Kr. e. 612-ben legyőzték az asszírokat, s megalapították birodalmukat, a kurdok elődei... A médek és az eredetileg ott élő lakosság egybeolvadása Kr. e. 612 és 550 között, a Méd Birodalom idején kezdődött, s az iszlamosítás kezdetéig tartott. Végezetül önálló nemzet született: a kurd...

A kurdoknak már az iszlám kezdetén megvoltak mai nemzeti és nyelvi sajátosságaik, s jelenlegi területükön éltek. A Méd Birodalom bukása, Kr. e. 550 után e területen több mint ezer éven át perzsa dinasztiák uralkodtak. Ezek az uralkodóházak azonban nem nagyon tudták kiterjeszteni hatalmukat a kurdok hegyi törzseire...

A Kurdisztán szó a XII. században, a Szeldzsuk Birodalom idején jelent meg először írásos formában. A birodalom élén Szandzsár szultán állt, aki Kurdisztán néven vilajetet hozott létre...

A kurd nyelv

A kurd az indoeurópai nyelvcsaládba tartozó három indoiráni nyelv egyike. Idesorolandó még az Iránban beszélt fárszi, valamint az Afgánisztánban és Pakisztánban a patánok vagy pastuk által használt pastu. Kurdisztánban számos dialektus él...

A kurdok vallása

A kurdok vallásának eredete a zoroasztriánus valláshoz köthető, amelyet a Kr. e. 630 és 553 között élt Zoroaszter (Zaratusztra, Zerdust) pap és próféta alapított. Tanítása szerint a világ kozmikus harc színtere, amely állandóan dúl a jó (a fény) és a rossz (a sötétség) között, s az emberek szabadon választhatnak. Ez lett a hivatalos vallás a kurdok és a perzsák körében. Az iszlám 639-ben érkezett Kurdisztánba...

Kurdisztán iszlamosítása (630 táján) nagy változást hozott a kurd történelemben. Az iszlám a kurdok számára, csakúgy, mint más népeknek, új kapcsolatot teremtett: egy közösséget (ummát), amelyet nem a nemzeti hovatartozás, hanem a hit igazol. A kurdok tehát több mint ezer éve tartoznak az iszlám ummához, de emellett megtartották etnikai és nyelvi sajátosságaikat...

Napjainkban a kurdok többsége szunnita mozlim, míg kisebb részük keresztény, zsidó, jezídi és síita muzulmán vallású.

Részletek Husain Shorsh *A kurdok eredete, nyelve és vallása* című cikkéből.
Valóság, 2006. március.

13/2A KURDOK

CSOPORTOS FELADATLAP

1. Melyik földrészen található Kurdisztán?
2. Hozzávetőleg hányszor nagyobb Kurdisztán, mint Magyarország? (Magyarország területe 93 ezer négyzetkilométer.)
3. Hány állam osztozik ma Kurdisztán területén?.....
4. Melyik ókori nép tekinthető a kurdok ősének?
5. Melyik évszázadban használták először a Kurdisztán kifejezést egy földrajzi terület megnevezésére?
6. Melyik nagy nyelvcsaládhoz tartozik a kurd nyelv?
7. Milyen vallást követ a mai kurdok többsége?
.....
8. Melyik állam területén él ma a legtöbb kurd?
.....

13/3 A KURDOK TÖRTÉNETE

IDŐSZALAG

XX. század	XVI–XIX. század	XI–XV. század	Kr. u. I. évezred	Kr.e. II–I. évezred
------------	-----------------	---------------	----------------------	------------------------

13/4 A KURDOK TÖRTÉNETE

KRONOLÓGIA

Kr. e. II. évezred

A médek letelepedtek a mai Nyugat-Kurdisztán területén.

Kr. e. 612–550

A médek legyőzték az asszírokat, és létrehozták az 550-ig fennálló Méd Birodalmat. A birodalom bukása után perzsa dinasztiák uralkodtak a területen, de a kurdok helyi törzseire nem nagyon tudták kiterjeszteni a hatalmukat.

630 körül

Gyorsan terjedni kezdett az iszlám vallás a kurdok körében, de a nép megőrizte nyelvi és etnikai sajátosságait – nem olvadt fel az őt körülvevő népek csoportjában.

XII–XV. század

A kurdok területe a XII. században a Szeldzsuk Birodalomhoz tartozott, amelyen belül Kurdisztán néven vilajetet hoztak létre. A XIII. századtól az egymással gyakran harcba álló mongol, perzsa és oszmán török hatalom osztozott Nyugat-Ázsián. A nagy hatalmak árnyékában sok kis kurd fejedelemség jött létre.

XVI. század

Kurdisztán újra meg újra hadszínterré vált: a perzsák és az oszmán törökök egyaránt arra akarták kényszeríteni a kurdokat, hogy behódoljanak nekik. A kurd fejedelmek többsége ebben a harcba – elsősorban vallási okokból – az oszmánokat támogatta.

XVII–XIX. század

Az oszmán uralkodók szerződéseket kötöttek a kurd fejedelmekkel, és messzemenő autonómiához juttatták őket a birodalmon belül. A XIX. század közepétől azonban szaporodni kezdtek a konfliktusok: a kurd fejedelmek növelni akarták önállóságukat, az oszmán birodalom vezetői viszont a korábbinál erősebb központi hatalmat akartak létrehozni.

1914–1918

Kurdisztán az orosz és a török seregek összecsapásainak gyakori színtere volt. A fosztogatás és a mészárlások következtében Kurdisztán elszegényedett. Mivel azonban az Oszmán Birodalom szétesett a háborúban, a kurdok úgy érezték, hogy harcot indíthatnak saját nemzeti államuk létrehozása érdekében.

1920

A sévres-i békeszerződés rögzítette az Oszmán Birodalom szétesésének tényét, és nemzetközileg elismerte a kurd népnek az autonómiához és a függetlenséghez való jogát.

1922. augusztus 14.

Kikiáltották a kurd államot, amelynek fővárosa Sualimania lett. Létrejött az ország kormánya, kibocsátották az önálló kurd pénzt. Az állam 1923. március 4-éig maradt fenn.

1923

Musztafa Kemál Atatürk vezetésével a törökök helyreállították Törökország egységét, és elérték, hogy felülvizsgálják a sévres-i békeszerződést. Az új megállapodás átalakította a határokat a térségben. Az addigi két ország (az Oszmán Birodalom és Irán) helyett, ettől kezdve négy állam (Törökország, Szíria, Irak és Irán) osztozott meg Kurdisztán területén. A kurdok körében pedig azóta újra és újra fellángol a nemzeti függetlenség kivívását célzó mozgalom.

13/5a A KURDOK HELYZETE

TÖRÖKORSZÁGBAN

Az I. világháborút követően döntés született az önálló kurd nemzetállam létrehozásáról. Az Oszmán Birodalom örökébe lépő Törökország azonban Musztafa Kemal Atatürk vezetésével új békeszerződés megkötését harcolta ki. Ezzel az önálló kurd állam álma szertefoszlott.

Törökország kezdettől fogva megtagadta a kurdok etnikumként való elismerését. A kurdok hivatalos elnevezése hegyi török lett. A kurd dialektusokat törvényen kívül helyezték, és még a népviseletet is betiltották. Támogatták a kurdok szülőföldjükről a városokba való költözését, hogy ezzel is megbontsák a hagyományos társadalmi rendszert. A kurd lakosság lázadásait az 1920-as és 30-as években leverték, és az ezt követő megtorlások során több ezer embert deportáltak.

Törökország az évtizedek során demokratizálódott, de a kurd kérdés tekintetében a mindenkori vezetés hajthatatlan maradt.

A kurd nemzeti mozgalom a hetvenes évektől kezdődően felerősödött. Abdullah Öcalan vezetésével megalakult a Kurd Munkáspárt, amely kemény harcot vív a török állam ellen, a kurd nemzeti jogok érdekében. A szervezetet ugyanakkor a legutóbbi időkig sokan a világ leghatékonyabb terrorszervezeteként tartották számon. A párt törökellenes harca 1984-től kezdődően lángolt fel. Öcalan az elnyomó szervek, a török rendőrség és katonaság mellett célpontoknak tekinti a kurd nyelvterületen levő iskolákban tanító török nyelv-tanárokat is. A török statisztikák szerint 1985–1996 között az áldozatok száma mintegy 20 000, a mai napig kb. 30 000, csak 1994-ben több száz katonát és rendőrt, de nagyjából szinte ugyanannyi civilt öltek meg.

A török hatóságok mind a mai napig makacsul ragaszkodnak ahhoz, hogy kurd probléma nem létezik, mint ahogy kurd etnikum sem, az egész csak propaganda. Betiltották a kurd nyelvű rádió- és tévéadásokat is. A kurdok nem adhatnak gyermekeiknek kurd hangzású neveket, és a kurd népviselet is tiltott. Tilos a kurd zene, valamint a kurd nemzeti színek használata. Akik ez ellen vétenek, börtönbe kerülnek, ahol gyakran igen súlyosan megkínozzák őket.

A török hadsereg 1994 során 137 falut rombolt le, de az ellenállás nem gyengült. 1996–1997-ben még mindig kemény harcok folytak, mire 1999-ben még 300 000 katonát küldött a kormány erősítésképpen. Öcalant elfogták, és börtönbe vetették.

13/5b A KURDOK HELYZETE

IRAKBAN

Irakban az állam fennállása óta nem vonták kétségbe a kurdok kulturális és etnikai különállását, de túl sok jogot sem biztosítottak a számukra. A reményteljes fordulat 1958-ban következett be, amikor Irakban megdőlt a monarchia. A kurd előljárók úgy érezték, hogy itt az idő jogaik érvényesítésére. Az állam új vezetői azonban elutasították kéréseiket, többek között az autonómiára vonatkozó 1963-as tervüket. Ennek következtében az iraki kormányok erői és a kurd kisebbség képviselői többször is összecsaptak egymással.

Szaddam Huszein 1971 szeptemberében kb. negyvenezer kurdot űzött Iránba azzal az indokkal, hogy ők tulajdonképpen nem is iraki állampolgárok. A következő évben hasonló módon járt el még több tízezerrel. Az iraki hadsereg egész falvakat törölt el a föld színéről. Különösen durva volt a határszélhez közeli Halabjah városa ellen mérges gázokkal intézett támadás. Az orvosi jelentések szerint a használt gázok között mustár-, cian- és szaringáz is szerepelt, de ekkor még a világ nagyhatalmai nem voltak abban a helyzetben, hogy a tömeggyilkosok ellen fellépjenek.

Az Öböl-háború idején a kurd lakosság ismét fellázadt Husszein ellen. A megtorlás elől millióknak kellett menekülniük. A népiertás elkerülése érdekében nemzetközi megmozdulásra volt szükség. Az ügy az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé került, amely jóváhagyta az iraki kurdok megsegítését. Ennek következtében az Amerikai Egyesült Államok megtiltotta Husszein seregei számára a 36-os szélességi kör átlépését. Ha jogi értelemben nem is, de gyakorlatilag az iraki kurdok ezzel a lépéssel autonómiát kaptak. Husszeinnel szembe fordulva, amerikai, angol és francia védelem alá kerültek.

Az Egyesült Államok Husszein-ellenes diplomáciai és katonai terveibe bevonta az iraki kurdokat is. Területükön CIA-központot alkartak létrehozni, de ezt az iraki kurdok vezetői elutasították. Amikor viszont kitört a háború, teljes erővel az amerikaiak és szövetségeseik mellé álltak, és kivették részüket a harcokból. Szaddám Huszein azóta megbukott. Szó sincs azonban semmiféle kurd autonómiáról vagy függetlenedésről.

13/5c A KURDOK HELYZETE IRÁNBAN

1920-ban az iráni vezetés kemény módszerekkel bírta rá a kurdokat arra, hogy ne kívánjanak politikai önállóságot maguknak. Ettől kezdve azonban nem voltak látványos és drámai konfliktusok.

Iráni vezetői bizonyos fokú kulturális autonómiát adtak az országban élő kurdok számára, sőt egyes kurdok meglehetősen széles körű politikai jogokat is kaptak. A központi kormány szívesen vette, ha az ősi törzsi földeket a törzsfőnökök családi birtokként jegyeztetik be, sőt ebben támogatta is őket. Cserébe elvárta viszont azt, hogy, tekintélyüket és hatalmukat felhasználva az állam iránti hűségre buzdítsák a hozzájuk tartozókat. Így a kurd elit gazdaságilag és nagymértékben társadalmilag is egyenlő lett az iránnival. A politikai életben azonban nem igazán érvényesülhetett. A központi kormány mindenfajta önrendelkezési törekvést keményen elfojtott.

Nem állítható, hogy Irán teljes mértékben kurdellenes volna. Az iráni kormány, ha elnyomja is saját kurd etnikumú állampolgárainak törekvéseit, eddig elég gyakran fogadott be Irakból kurd menekülteket. Például 1974-ben 130 000 iraki kurd menekült Iránba a megtorlások következtében, Halabja város elpusztítását követően pedig mintegy kétfélmillió.

